

право власності набувається за рішенням суду. Але моментом набуття права власності на нерухомі об'єкти є не день винесення рішення суду, а день державної реєстрації.

В судовій практиці позивачі іноді спробують набути право власності на об'єкти самочинного будівництва за правилами про набувальну давність, це є неприпустимим. Певні особливості юридичного складу набуття права власності передбачені для земельних ділянок.

Список використаної літератури:

1. Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав».

ГУЙВАН П. Д.

Полтавський інститут бізнесу
Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая,
професор, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ЧАСОВІ МЕЖІ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА

Проблемні питання щодо здійснення суб'єктивного права виключно в межах, встановлених законодавством чи договором, та наслідків реалізації його поза цими межами в науковій літературі досліджувалися таким вченими, як О.С. Іоффе, М.М. Агарков, В.П. Грибанов, С.М. Братусь, В.В. Луць, Є.О. Мічурін, О.А. Поротикова та інші. Разом з тим, фактично не вивченим залишається тема можливих наслідків несвоечасного здійснення матеріального права його носієм. Тож, дана робота спрямована на вирішення даного питання.

В цивілістиці загальноприйнятною є точка зору, відповідно до якої здійсненням суб'єктивного права є вчинення управненою особою окремих дій в межах існуючих у неї як суб'єкта права повноважень [1, с. 12]. Якщо ж способи реалізації права виходять за встановлені межі здійснення права, це кваліфікуються як зловживання правом. Сказане значною мірою справедливо при реалізації права всупереч його призначенню чи на шкоду інтересам інших осіб. Зокрема, законодавство багатьох країн прямо забороняє так звану шikanу: використання права виключно з метою нанесення шкоди іншій особі¹.

¹ Див., наприклад, пар. 226 Німецького цивільного укладення.

Утім далеко не всі дослідники підтримують дану точку зору про можливість зловживання суб'єктивним правом так же, як і перевищення меж його здійснення. Саме зведення свободи особи до рамок матеріального зобов'язання є вже обмеженням. Вони утискують, зменшують свободу особи, тож, зазначав Ф.К. Савінні, заслуговують юридичного захисту лише настільки, наскільки вона позитивно вимагається необхідністю цивільного обороту [2, с. 68]. Саме таку причину обмеження договірної відповідальності у окремих українських законах вбачає і Є.О. Мічурін [3, с. 84]. При цьому прихильники даної теорії вказують, що зловживання правом фактично є порушенням конкретних правових приписів, оскільки особа діє всупереч встановленому правилу, і повністю охоплюється диспозиціями конкретних забороняючих норм цивільного законодавства. Відтак для конструкції зловживання правом місця не залишається. Тому дії, що здаються зловживанням правом, насправді вчиняються за межами права, коли особа переходить межі дозволеного та діє всупереч праву [4, с. 426].

Ми не можемо підтримати такий науковий підхід. Давайте детальніше оцінимо наведену дискусію у контексті вивчення коментованого посилання. Дійсно, особа може в межах існування її суб'єктивного права (в тому числі і впродовж строку дії) самостійно обирати способи та спрямованість його реалізації. Серед останніх можуть бути і такі, що, наприклад, завдають шкоди іншим правоволодільцям. Скажімо, власник автомобіля паркує його таким чином, що завадить іншим особам проїздити до свого житла чи гаражів. Тут власник діє у своєму праві, але його реалізація шкодить оточуючим суб'єктам. Таке неналежне використання права має кваліфікуватися як зловживання.

Разом з тим, слід погодитися, що зловживання правом пов'язане не із змістом самого права, а з його здійсненням [5, с. 32], тому вчинення окремих дій як правомірних, так і неправомірних поза межами змісту права слід кваліфікувати як такі, що не спираються на суб'єктивне право. Існує й інша точка зору: здійснення суб'єктивного права поза його межами або змістом [6, с. 50] також є зловживанням правом. Проте, хибність такої позиції яскраво висвітлюється при аналізі можливостей реалізації матеріального права поза часовими межами його існування. Стосовно здійснення управненою особою повноважень, що складають зміст суб'єктивного права, до початку існування чи після закінчення права справедливим буде твердження М.М. Агаркова, що такі дії відбулися за межами права і тому не можуть вважатися зловживанням правом [4, с. 427]. Зрозуміло, що пред'явлення уповноваженою особою вимог поза часовими межами здійснення права потягне неможливість його реалізації. Особа здійснила юридично значимий вчинок за межами строків існування певного суб'єктивного права, тому буде помилковим вважати її суб'єктом, що реалізує (вживає) своє право. Подібні дії слід розглядати не як зловживання правом, а як протиправні.

При цьому маємо відмітити, що вчинення певних дій, які не витікають з наявного у особи суб'єктивного цивільного права не тотожне протиправності діяння. Дії можуть визнаватися протиправними, якщо вони протирічають законодавчим приписам. У разі ж, коли дії, хоча і не ґрунтуються на належному особі суб'єктивному праві, але не вступають у протиріччя з вимогами закону та відповідають критеріям інтересу особи, їх необхідно визнавати правомірними (ч. 2 ст. 15 ЦК України).

Здійснення суб'єктивного права поза межами його існування не може кваліфікуватися як зловживання правом, бо права, насправді, ще або вже немає. Як влучно казав М. Планіоль, право або припиняється, або починається зловживання (*Le droit cesse ou l'abus commence*) [7, с. 157]. Тож, вчинки, котрі відповідають обсягу суб'єктивних повноважень особи поза періодом їхнього існування слід розглядати не інакше, як здійснення дій, що не становлять повного змісту права, тобто як вчинення їх без належних підстав. У результаті – може настати відмова у захисті права в зв'язку з неналежністю його особі. В даному контексті не можна погодитися з твердженням, що використання права поза межами його дії є зловживанням правом [8, с. 16; 9, с. 154], оскільки жодного права вже не існує.

Обмеження у зобов'язальному праві виділялися деякими вченими з суспільно значимою метою на загальнонауковому рівні [2, с. 68]. Для зловживання правом необхідно, як мінімум, ним володіти, оскільки даний прояв при відсутності права є поведінкою всупереч праву і, отже, підпадає під визначення звичайного правопорушення [10, с. 63]. Відповідно до чинного українського цивільного законодавства у якості неправомірних та караних розцінюються лише діяння щодо здійснення свого права на шкоду іншим особам, культурній спадщині, всупереч закону чи моральним засадам суспільства (ст. 13 ЦКУ). Таким чином поняття зловживання правом не охоплює випадків його здійснення поза межами (в тому числі часовими) існування. Вчинки, здійснені суб'єктом права поза періодом їхнього існування, навіть якщо вони відповідають обсягу повноважень особи, слід розглядати не інакше, як здійснення дій, що не становлять повного змісту права, тобто як вчинення їх без належних підстав.

Отже, зловживання правом можливе лише упродовж строку його існування шляхом вчинення певних дій в своєму праві, але ці дії спрямовані проти охоронюваних законом інтересів інших осіб. Елементами зловживання можуть бути недотримання змісту суб'єктивного права в частині обсягу чи мети його реалізації. Натомість, як вбачається, матеріальне право може бути здійснене носієм у будь-який момент його чинності, «несвоєчасне» здійснення права упродовж строку його існування не може кваліфікуватися як зловживання. Втім, доводиться чути твердження на кшталт того, що суб'єктивне право, будучи реалізованим «не в той момент» протягом його дії може також порушити

інтереси інших осіб, відтак то може бути зловживанням. Ця позиція заслуговує на критичну оцінку.

Буквальне тлумачення положень українського законодавства дозволяє дійти висновку про тотожність юридичної природи регулятивних та охоронних зобов'язальних відносин, зокрема в частині темпоральних меж їхньої реалізації. Якщо екстраполювати наведені вище положення про належність здійснення права саме в деякі періоди його існування на охоронні правовідносини (наприклад, ті, що проявляються у здійсненні матеріального права особи на позов), можемо дійти висновку, що звернення за судовим захистом у певні періоди позовної давності має бути кваліфіковане як реалізація права проти його призначення. Наприклад, коли відповідач хворіє тощо. Дозволимо собі категорично не погодитися з даною тезою. Час здійснення права в межах строку існування не може впливати на вибір способу його реалізації (скажімо, у наведеному нами наразі прикладі, хвороба відповідача враховується іншими юридичними механізмами, наприклад шляхом відновлення позовної давності). Обираючи період та час реалізації свого повноваження в межах об'єму та часу дії права, особа вчиняє його реалізацію. Здійснюючи право неналежним чином, вона тим самим як би заміняє дозволені форми поведінки на недозволені [11, с. 83]. Але встановлений для здійснення суб'єктивного права час якраз і визначає межі можливої поведінки правоволодільця в розумінні наявності чи відсутності у особи суб'єктивного права у даний конкретний момент. Після закінчення чи до початку дії права зловживання не може бути з огляду на те, що у фігуранта відсутнє право, прояви якого він вчиняє. Тож будь-які випадки реалізації права «не в той момент» протягом його дії не входять до поняття зловживання.

З урахуванням викладеного вище можемо дійти деяких висновків. Сучасна доктрина та законодавство притримуються тези про можливість зловживання правом його носієм. При цьому очевидно, що таке зловживання є вчиненням уповноваженим дій «в своєму праві», проте ці дії спрямовані проти інших охоронюваних прав та інтересів.

Зміст практичного застосування правила про реалізацію суб'єктивного матеріального права протягом строку його існування можна звести до науково обгрунтованого принципу здійснення цивільних прав. За своєю правовою силою зазначений принцип полягає у законодавчому закріпленні загального обов'язку для будь-якої управленої особи здійснювати належні їй повноваження лише в межах змісту відповідного суб'єктивного матеріального права. Іншими словами, реалізація суб'єктивного права можлива лише в певних межах, що характеризують його зміст, строк та характер здійснення. Не викликає сумнівів той факт, що межі здійснення права визначаються не тільки його змістом, встановленим згідно з правовими приписами, котрі містяться в конкретних нормах законодавства, а й часовими рамками його

існування. Будь-які дії, вчинені особою поза межами тривалості її права, слід розглядати як правопорушення.

Список використаної літератури:

1. Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві: монографія [Текст] / В.В. Луць. — К.: Юрінком Інтер, 2013. — 320 с.
2. Нолькен А. Договоры в пользу третьих лиц. [Текст] / А. Нолькен. — СПб.: Типография императорской академии наук, 1885. — 230 с.
3. Мічурін Є.О. До природи обмежень майнових прав фізичних осіб. [Текст] / Є.О. Мічурін // Форум права. — 2006. — № 3. — С. 81-86.
4. Агарков М.М. Проблема злоупотребления правом в советском гражданском праве. [Текст] / М.М. Агарков. — М.: АН СССР, 1946. — № 6. — С. 422-436.
5. Грибанов В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав [Текст] / В.П. Грибанов. — М.: Российское право, 1992. — 208 с.
6. Флейшиц Е.А. Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения [Текст] / Е.А. Флейшиц. — М.: Госюриздат, 1951. — 239 с.
7. Planiol M., Ripert G. Traite elementaire de droit civile. [Text] / M. Planiol. — Paris: 1946. — 285 p.
8. Белоножкин А.Ю. Содержание и форма злоупотребления субъективным гражданским правом. [Текст] А.Ю. Белоножкин / Автореф. дисс.канд. юрид. наук. — Волгоград, 2005. — 22 с.
9. Поротикова О.А. Проблема злоупотребления субъективным гражданским правом. [Текст] / О.А. Поротикова / 2-е изд. — М.: Волтерс Клувер, 2008. — 280 с.
10. Малейн Н.С. Гражданский закон и права личности в СССР, [Текст] / Н.С. Малейн. — М. Юридическая литература, 1981. — 216 с.
11. Иоффе О.С., Грибанов В.П. Пределы осуществления субъективных гражданских прав [Текст] / О.С. Иоффе, В.П. Грибанов // Советское государство и право. — 1964. — № 7. — С. 76-85.

АДАМОВА О. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент

«ФАКТИЧНИЙ ШЛЮБ» ЯК ОБ'ЄКТИВНА РЕАЛІЯ СЬОГОДЕННЯ

Сім'я може розглядатися у декількох значеннях. У соціологічному аспекті довгі роки був визначальним для радянських науковців. Сім'єзнавство, при окресленні понять сім'ї та шлюбу, відштовхується від поняття моногамії. Моногамія — форма шлюбу та сім'ї, за якої чоловік одружений лише на одній жінці, а жінка заміжня лише за одним чоловіком. Подружній союз між ними укладається надовго, іноді на все життя і в тій чи іншій мірі є санкціонованим суспільством